

Kroměříž – Květná zahrada

Památka UNESCO

www.azz.cz

Podrobný průvodce unikátní zahradou

Evropská unie
Evropský fond pro regionální rozvoj
Partner pro váš rozvoj

Kroměříž – Květná zahrada

Památka UNESCO

Lví fontána s kolonádou.

Okolnosti vzniku, význam zahrady

Kroměříž vlastnili od první čtvrtiny 12. století olomoučtí biskupové, později arcibiskupové. Ti, zároveň se svým jmenováním významným církevním hodnostářem, získávali také vysoký šlechtický titul kníže. Kroměřížský zámek a zahrady využívali především jako letní rezidenci k prezentaci svého šlechtického postavení. Oddávali se zde svým zálibám a odpočinku.

Čestný dvůr s Teplým skleníkem.

V srpnu 1664 přichází do Kroměříže nový biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Ve městě zrušeném třicetiletou válkou se rozhodl vybudovat nejen reprezentativní zámek-ké sídlo, ale také zahradu dle tehdejších vzorů. Pro nedostatek vhodných ploch v blízkosti zámekové budovy byla nová zahrada situována za hradby města do prostoru staré štěpnice u osady Štěchovice.

Hlavní části zahrady, tzv. květnice a štěpnice, byly vybudovány mezi roky 1665–1675, v 80. letech 17. století byly ještě dokončovány drobné zahradní prostory po obvodu zahrady. Ve svých návrzích se tvůrci nechali inspirovat zahradami založenými během několika předchozích desetiletí. Květná zahrada ve své kompozici propojila dva umělecké směry. Tehdy již dozrívající starší renesanční vzory z italského, německého a nizozemského prostředí byly propojeny s nově se rodícím francouzským barokním prostorovým cítěním doby krále Slunce Ludvíka XIV. (1643–1715) a jeho Versailles.

Když bylo založení zahrady dokončeno, nechal biskup vyhotovit soubor pětatřiceti rytin, na nichž Justus van den Nypoort zachytil nejpůsobivější části Květné zahrady a pohled na zámek s Podzámeckou zahradou. Tyto rytiny byly v roce 1691 vydány v podobě alba, kterým biskup obdarovával své přátele a vzácné hosty.

Zatímco v první polovině 18. století byla Květná zahrada používána především k reprezentačním účelům, od druhé poloviny 18. století začíná postupně sloužit jako hospodářské zázemí pro zámek a Podzámeckou zahradu. Na bývalých okrasných záhonech byla vysazena zelenina a ovocné stromy.

K další změně dochází před polovinou 19. století, kdy se zahrada začíná otevírat veřejnosti. Je zřízen nový hlavní vstup blíže k městské zástavbě a v následujících desetiletích se v zahradě udržuje tradice pořádání hospodářských výstav, sjezdů a různých kulturních vystoupení. Jejich vrcholem se stala Jubilejní hospodářsko-průmyslová výstava, pořádaná od 28. června do 1. září 1908 k šedesátému výročí vlády císaře Františka Josefa I. Její protektor, následník trůnu František Ferdinand d'Este, navštívil Květnou zahradu 26. července 1908. Poslední velká výstava se konala v zahradě roku 1948. V roce 1950 se zahrada stala majetkem státu a byly činěny snahy o její postupnou obnovu. Dnes je jejím správcem Národní památkový ústav.

Květná zahrada je jedinou dochovanou zahradou tohoto typu ve světě. Ostatní zahrady založené ve stejné době časem zanikly nebo byly postupně upraveny v jiném uměleckém slohu. Stejněmu osudu unikla Květná zahrada díky své proměně na produkční kuchyňskou zahradu, tvořící zázemí pro postupně se rozvíjející zahradu Podzámeckou. Unikátní zahradní stavby a vysoké tvarované střeny byly po staletí udržovány v původní podobě

Pohled na rotundu.

díky úctě dalších biskupů a arcibiskupů k dílu svého předchůdce a díky povědomí o jejich vysoké umělecké hodnotě. Existence souboru rytin z roku 1691 umožnila v druhé polovině 20. století proměnit část hospodářsky využívaných ploch zpátky do podoby, jakou pravděpodobně měly v době svého založení. V obnově zahrady se pokračuje i v novém tisíciletí.

Květná zahrada byla společně se zámekem a Podzámeckou zahradou v prosinci 1998 zapsána na Seznam památek světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Kompozice zahrady

Plány zahrady začal vytvářet císařský architekt Filibert Luchese (1606–1666), po jeho smrti úkol převzal a dokončil kolega Giovanni Pietro Tencalla (1629–1702) za přispění Antonína Martina Lublinského (1636–1690), ale především samotného biskupa Karla, který, díky svému vzdělání a rozsáhlé knihovně, měl jasné představy o tom, jak by měla jeho nová zahrada vypadat.

Kroměřížský Libosad (zahrada potěšení) je komponován jako osově symetrická formální (pravidelná) zahrada na půdorysu obdélníku o rozměrech 485 x 300 metrů. Tvoří ji dvě hlavní části – květnice s tvarovanými stěnami a broderiovými záhonky a štěpnice s Jahodovými kopečky. Tyto hlavní partie doplňuje pás plošně malých samostatných zahradních prostor určených k chovu zvířat a pěstování vzácných rostlin – Pomerančová zahrada, Holandská zahrada, hospodářský dvůr, bažantnice, Králičí kopec, ptáčnice. Celá zahrada byla obehnána zdí. Do zahrady se původně vstupovalo bránou uprostřed kolonády. Ta je z vnějšku opatřena třemi dekorativními portály, jen jeden však rámuje skutečný vchod do zahrady. Jeho součástí je busta zakladatele zahrady Karla z Lichtensteinu-Castelcornu a latinský citát – „Vstup, poutníku, a chceš-li, pohleď na obtížnou přeměnu tohoto kdysi

bažinatého a neobdělávaného pole. Šťastně a nerušeně užívej s potěšením zahradu, která byla zařízena náležitou péčí a nemalými náklady; pro tebe je postavena, také pro nás a potomky.“ Květnice má půdorys čtverce rozdělený paprčitým systémem os. Tyto osy byly v celé délce lemovány vysokými stěnami z pravidelně tvarovaných dřevin. Ústředním bodem květnice se stal zahradní pavilon, nazývaný rotunda. Původně se nacházely vysoké stěny na celé ploše

Pohled na vstupní část.

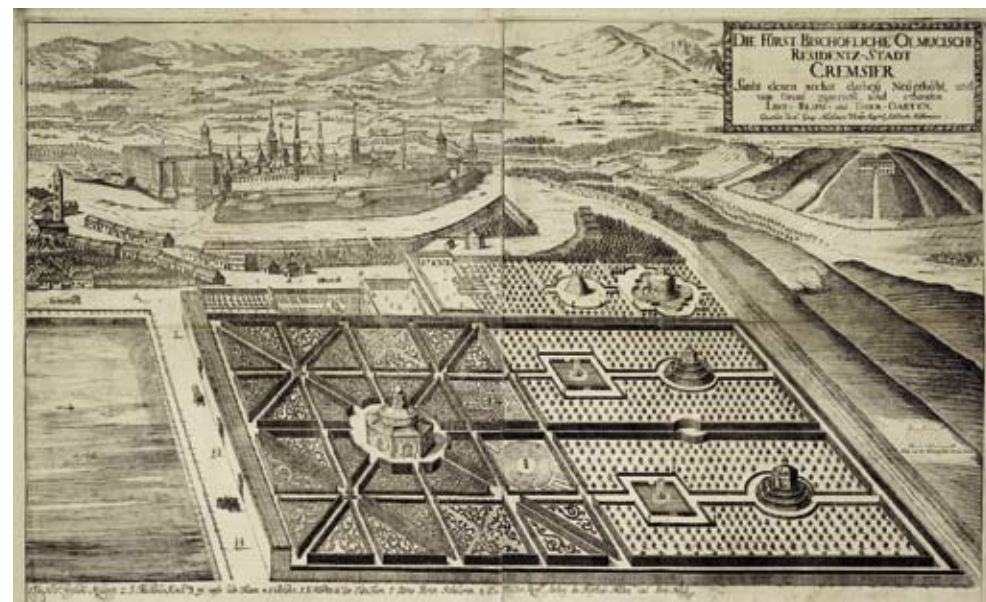

Fontána Tritonů v Libosadu.

květnice a střecha kolonády nebyla přístupná. Na počátku 19. století došlo k odstranění části stěn před kolonádou. Vznikla tak volná travnatá plocha lemovaná květinovými záhonky a později osázená skupinkami dřevin, z nichž zůstal zachován lyrovník tulipánokvětý, platan a borovice vejmutovka. Tato plocha i kolonáda byly využívány pro pořádání hospodářských výstav. Současnou podobu dal této části zahrady významný český architekt Pavel Janák (1882–1956), známý mimo jiné svými pracemi v areálu Pražského hradu. Plány na vytvoření květinami osázeného

ornamentu inspirovaného barokním tvaroslovím byly dokončeny v roce 1951. Záhony před kolonádou jsou každoročně osazovány dvaceti tisíci rostlinami letniček pěstovaných ve sklenících a pařeništích přímo v Květné zahradě. Po Janákově smrti byla příprava obnovy zahrady, do podoby zachycené na rytinách ze 17. století, svěřena architektům Dušanu Riedlovi (*1925) a Josefu Němcovi (*1928) ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Jejich projekt z let 1962–1963 byl částečně realizován především v prostoru květnice.

Justus van den Nypoort dle Georga Matthiase Vischera, pohled na Květnou zahradu od jihu s vedutou města a zámku v pozadí, lept, 1691, ze sbírek Muzea umění Olomouc, foto: Markéta Ondrušková.

Průčelí kolonády v Květné zahradě, Giovanni Pietro Tencally (1666–1671).

Kolonáda a sochy v zahradě

Stavba kolonády byla dle projektu Giovanni Pietro Tencally dokončena v roce 1671. Svou délkou 244 m zaujímala celou jednu stranu květnice a plnila hned několik funkcí. Především byla vstupním objektem, který v kompozici zahrady částečně nahrazoval chybějící budovu šlechtického sídla. Zároveň byla koncipována jako galerie soch.

Nebyly zde umístěny originály z antických vykopávek, jak tomu bývalo v Itálii, kterou se nechal biskup inspirovat, ale pro tuto stavbu byl vytvořen soubor soch vytesaných v druhé polovině 17. století dle rytin zobrazujících vyhlášenou sbírku antických soch shromážděnou tehdy ve vile Pamphili v Římě. Kroměřížský soubor sestává ze čtyřiačtyřiceti soch zachycujících mytologické a historické postavy dávnověku. Nachází se zde 22 ženských a 22 mužských postav, jejichž jména jsou vytesána na podstavcích soch. Popis jednotlivých postav najdete v závěru této publikace. Autorem většiny z nich je pravděpodobně Michael Mandík (1640–1694) původem z Gdaňska (Polsko), který

Pohled do kolonády.

se svými spolupracovníky začal soubor vytvářet nejspíše v roce 1671.

Dalším doloženým sochařem pracujícím v zahradě je Michael Zürn mladší (1654–1698), který na Moravu přišel z jižního Německa. Sochy jsou zhotoveny z tvrdého maletínského pískovce z lomu

nedaleko Moravské Třebové. Sochaři pracovali přímo v kolonádě, kamenné bloky nahrubo opracované v lomech se umísťovaly před výklenky, pro které byly určeny. Do zahrady byly dopravovány na vozech tažených koňmi a vzhledem k jejich hmotnosti se transport mohl odehrávat pouze v době, kdy byly cesty namrzlé a vozy se nebořily. Zahradní fasádu kolonády zdobí dále čtyřicet šest byst, které zobrazují antické bohy a bohyně, mytologické bytosti a hrdiny, stejně jako řadu osobností z dějin starověkého Řecka a Říma.

Michael Mandík – sousoší Zápasníků (1670–1673).

Boční stěny kolonády byly dekorovány Neptunovou a Venušinou fontánou, z kterých se dochoval již jen zbytek štukové výzdoby a vyobrazení v Nypoortově albu. Podobný osud potkal i další sochařská díla. V době svého založení měla zahrada výrazně bohatší sochařskou výzdobu než dnes. Část soch však byla později převezena do Podzámecké zahrady a při jejích úpravách v krajinářském stylu byla rozprodána nebo zničena. Z původní sochařské výzdoby se, kromě soch v kolonádě, dochovaly ještě další tři fontány, sochy v rotundě, dvojice Zápasníků a sochy Diany a Lovce. Autorem všech výše zmíněných sochařských děl byl pravděpodobně Michael Mandík, pracující v zahradě mezi roky 1670–1673.

Ke zřízení pochůzně lávky na střeše kolonády, která návštěvníkům umožnila přehlednout z výšky výsadbu květin na tzv. Janákové parteru, došlo při úpravách v osmdesátých letech 20. století. Kolonáda převzala funkci hlavního vyhlídkového bodu zahrady od Jahodových kopečků ve štěpnici.

Bysty na průčelí kolonády v Květné zahradě (1670–1673).

Pohled na kolonádu se Lví fontánou.

Voda v zahradě

Voda hrála v této zahradní kompozici velmi důležitou roli. Zvolený pozemek se z geologického hlediska nachází v území se značnou mocností slabě propustných vápnných jíllů neumožňujících dostatečné vsakování srážkových vod. Ty jsou překryty jen relativně slabou vrstvou spráše vhodnou k pěstování rostlin. Z tohoto důvodu musela být nejdříve celá plocha zahrady odvodněna a následně byla voda pomocí vodovodu znovu rozvedena na potřebná místa.

Vodovod byl napájen vodou z řeky Moravy prostřednictvím vodárny stojící na bývalém Mlýnském předměstí (Sladovny), vybudované již v letech 1665–1667. Dalším zdrojem vody byl velký rybník obdélného tvaru, zřízený před kolonádou na místě bývalého hliníku (hliniště), a dvě studny. Voda se po ploše zahrady rozváděla olověnými a dřevěnými rourami uloženými ve vyzděných kanálech.

Tímto způsobem byla v zahradě napájena celá soustava vodních hříček. Ta počínala již ve vstupním objektu kolonády, dvěma fontánami v nikách a pokračovala další dvojicí fontán (Lví a Tritonů) v průsečiku tvarovaných stěn. Lví fontána je jedním z nejhodnotnějších sochařských děl dochovaných v zahradě. Spolu s protilehlou fontánou Tritonů ji vytvořil Michael Mandík. V době, kdy byla zahrada využívána spíše k hospodářským účelům, došlo k jejich přemístění do Podzámecké zahrady. Na své místo se vrátily při obnově zahrady v 50. letech 20. století. Zatímco Lví fontána zůstala v původní podobě, pouze bylo nutné zhotovit nový bazén dle historických předloh, z fontány Tritonů zůstala zachována jen horní vana s trojicí Tritonů troubících na lastury. Původní dřív, zdobený čtveřicí satyrů, se nedochoval a byl v roce 1954 nahrazen čtyřmi alegoriemi Průmyslu a Zemědělství pojetými v duchu

Zdeňk Kovář, rekonstruovaná fontána Tritonů s Alegorií Elektřiny a Průmyslu (1953–1954).

Michael Mandík, Lví fontána (1670–1673).

socialistického realismu sochařem Zdeňkem Kovářem (1917–2004). V letech 2006–2008 byly obě fontány restaurovány. Středem zahrady a korunou vodního programu se stal osmiboký pavilon nazývaný rotunda. Množství vodních stříků a fontán bylo instalováno v podlaze i ve stěnách stavby jako součást komplikovaného vodního mechanismu. Na něj navazovaly vodní stříky v sedátkách v prostoru Kuželny. V části zvané štěpnice se dále nacházely dva tzv. Pstruží rybníčky s vodotryskem uprostřed. Další fontánu se sochou vodního boha ukrývala tzv. Holandská zahrada, bazén pro vodní ptactvo obklopoval ptáčnicki a vodní stoj byl také součástí tzv. Králičího kopce. Změnu do vodovodní soustavy zahrady přináší zřízení tzv. Maxmiliánova vodovodu (podle arcibiskupa Maxmiliána Josefa Sommerau-Beckha), uvedeného do provozu v roce 1838. Ten zásoboval město, zámek a Podzámeckou i Květnou zahradu vodou ze studny na vrchu Barbořina.

V současné době již nejsou historické rozvody vody v zahradě funkční, zahrada nemá vlastní vodní zdroj a využívá vodu z vodovodního řadu. I to je důvod, proč zde dnes nefunguje většina původních vodních prvků, ale je připravován projekt na jejich částečnou obnovu.

Rotunda, pohled z kolonády.

Rotunda

Srdce zahrady tvoří osmiboký pavilon dnes nazývaný rotunda, dříve Lusthaus – letohrádek, vystavěný mezi lety 1666–1668 podle projektu Giovanniho Pietra Tencally. Objekt byl ztvárněn jako pravidelná, do všech stran otevřená stavba s ústředním sálem, na který navazuje čtveřice umělých jeskyní (grott) a čtveřice salonků (tzv. kamínkových místností). Vnitřní prostor je dekorován bohatou sochařskou, štukovou a malířskou výzdobou.

Justus van den Nypoort dle Geografa Matthiase Vischera, Rotunda v Květné zahradě, lept, 1691, ze sbírek Muzea umění Olomouc, foto: Markéta Ondrušková.

Klenba centrální kopule je rozdělena na osm polí s nástěnnými malbami zobrazujícími vybrané epizody z Ovidiových Proměn: Kentaur Nessos unáší Heraklovu ženu Déianeiru; Přijetí Aenea mezi nesmrtelné bohy; Proměna nymfy Sýrinx, pronásledované Panem, ve stvol rákosu; Únos Ganymeda; Vládce bohů proměněný v býka unáší Evropu, dceru foinického krále; Perseus osvobozuje Andromedu, dceru aithiopského krále; Únos Proserpiny, dcery bohyně Cerery, vládcem podsvětí Plutonem; Únos Filyry, dcery boha Okeana, bohem Saturnem v podobě hřebce. Autorem maleb byl mezi roky 1673–1675

Giovanni Giacomo Tencalla (1644–1690). Okolní bohatou štukovou výzdobu vytvořili štukatěři pod vedením Quirica Castelliiho. Ústřední sál dále doplňují v nikách umístěné pískovcové sochy alegorií Čtyř ročních dob od Michaela Mandíka. Čtyři místnosti z osmi, obklopující střed rotundy, byly ztvárněny jako jeskyně s osobitou výzdobou tvořenou barevnými štuky, kameny a lasturami. V každé z nich byla umístěna fontána a čtveřice soch satyrů, jejichž autorem je opět Michael Mandík. Vápencový tuf na výzdobu grott pochází

Grotta v rotundě Květné zahrady se sochou Fauna s králíkem od Jana Antonína Becka (1904).

mimo jiné ze sloupských jeskyní u Rájce nad Svitavou, stovky schránek škeblí pak z Ujezdeckého rybníka nedaleko Chrlíc u Brna. Neméně zajímavá je výzdoba dalších čtveřice tzv. kamínkových místností. Jejich stěny jsou zcela pokryty mozaikami z různobarevných kamínků doplněné na stropě štuky a malířskou výzdobou. Všechny uvedené dekorativní prvky rotundy spojuje motiv vody – pramene života i místa očištění. Vrcholem výzdoby býval složitý vodní stroj, jehož trysky ústily jak v podlaze, tak za římsami kopule a po spuštění mechanismu mohli být návštěvníci stavby náhle zmáčeni.

Giovanni Giacomo Tencalla, Únos Proserpiny Plutonem (1673–1675).

Kupole Rotundy s Foucaultovým kyvadlem.

Svůj současný vzhled získala rotunda na začátku 20. století za arcibiskupa Theodora Kohna (arcibiskupem 1893–1904). Ten nechal provést četné stavební úpravy s cílem zřídit zde arcidiecézní muzeum. Šest z osmi dříve volných vstupů bylo zazděno a byl přistavěn vnější portikus. Došlo k odstranění zbytků vodního stroje i čtveřice fontán ve výklencích grott a jejich místo zaujaly nové sochy satyrů od sochaře Jana Antonína Becka (1864–1937) z roku 1904. Tehdy již vážně poškozené původní nástěnné malby byly bohužel z velké části opraveny přemalbou. Rozšířením náplně rotundy byla instalace Foucaultova kyvadla. Toto zařízení k demonstraci zemské rotace bylo pořízeno z iniciativy kroměřížského gymnazijního profesora, fyzika a astronoma Františka Nábělka (1852–1915).

Loubí tvořené habry.

Tvarované stěny

Jedním z nejcennějších prvků zahrady jsou vysoké tvarované stěny. Jejich úkolem je členit zahradu na drobná intimní zákoutí (boskety) a umocňovat perspektivu os. Aby správně plnily tyto funkce, musí mít přesně dané rozměry, které vychází z architektury staveb, na něž jsou směřovány pohledy. V Květné zahradě je to především rotunda.

Stěny správných proporcí by měly mít výšku 5,5 m (výška římsy) a jejich vnitřní hrany by po provedení řezu měly při pohledu ze středu cesty navazovat na boční pilastry vchodů rotundy. V současné době jsou stěny mírně přerostlé jak ve výšce, tak v šířce. Je to dáno jednak jejich stářím, jednak nevyhovující mechanizací, která byla k jejich tvarování používána v druhé polovině 20. století. Dříve se stěny tvarovaly ručně pomocí ostrých šavlí a velkých plotových nůžek

z několikapatrových dřevěných plošin. V druhé polovině 20. století byla používána plošina tažená traktorem a od sedmdesátých let již motorové tvarovací nůžky a lišty. Řez nebyl prováděn dostatečně hluboko a stěny se neúměrně rozšířily. Dnes se používá speciálně upravená dlouhá tvarovací lišta zavěšená na traktor. Stěna se tvaruje dvakrát ročně a jeden úsek se musí projet pětkrát – tvaruje se horní vodorovná plocha, horní svislá polovina výšky a spodní polovina výšky stěny,

Tvarované stěny směřují pohledy k rotundě.

a to z obou stran. Spodní část stěn je dobré ještě ručně dotvarovat, protože práce stroje není tak kvalitní a u řady větviček zůstávají roztřepené řezné rány, které nevypadají pěkně. Stěny se tvarují v průběhu druhé poloviny zimy a v období července a srpna.

Stěny začaly být v zahradě vysazovány již v roce 1668, a to sazenicemi habrů a buků vykopaných v okolních biskupských lesích. Dnes můžete ve stěnách objevit velmi staré exempláře habrů, lip, javoru babyky, místy též jírovce a některé náletové dřeviny, jako jasany, jeřáby, mléčné javory.

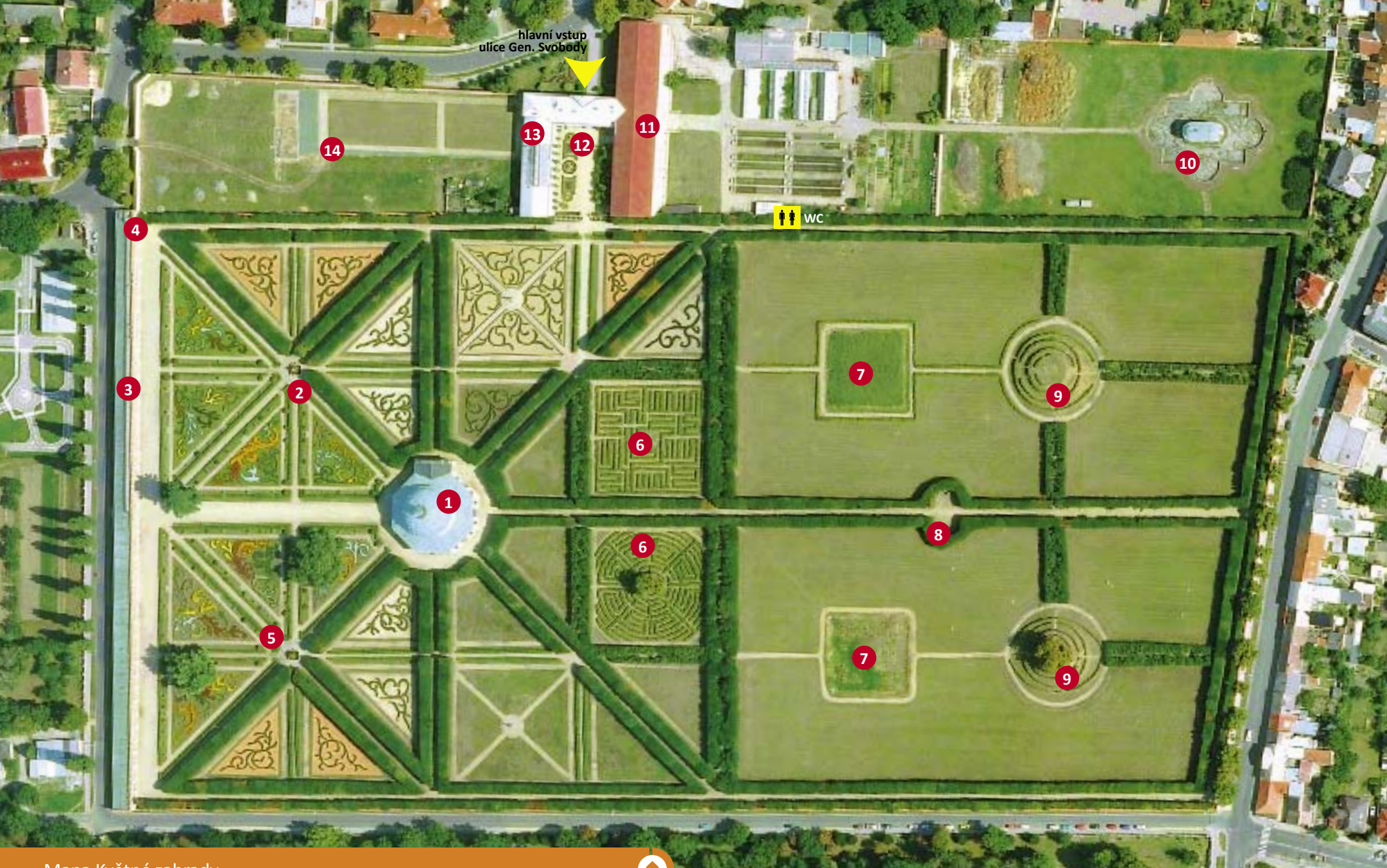
Tyto stromy nepamatují založení zahrady, jejich stáří by se dalo odhadnout na cca 150 let. Pravděpodobně se jedná o druhou generaci dřevin v těchto stěnách.

Zdravotní stav části z nich již není zcela dobrý. V rámci projektu obnovy zahrady se počítá s jejich postupným hlubším seříznutím tak, aby znovu získaly správné proporce. V zadní části hlavní podélné osy zahrady byl již tento hlubší řez proveden. U velmi poškozených úseků stěn by mělo dojít k jejich novému založení.

Kromě stěn můžete v zahradě obdivovat také stará zelená loubí, stovky metrů tvarovaných živých plotů a tzv. figury – jednotlivé keře stříhané do geometrických tvarů. Každoročně musejí zahradařníci dvakrát ostříhat 78 000 m² (8 ha) plochy vysokých stěn, 12 000 m² nižších habrových plotů a 6 000 m² buxusových plůtků a ornamentů.

Různé typy tvarovaných stěn a živých plotů.

Mapa Květné zahrady

Adresa: Generála Svobody 1192, 767 01 Kroměříž.
 Možnost prohlídky bez i s průvodcem (cca 30 minut), průvodce zajišťuje zahrada (www.azz.cz) nebo Informační centrum Kroměříž – na objednávku, Velké náměstí 45, Kroměříž, tel. 573 331 473, www.mesto-kromeriz.cz

Legenda:

1 – rotunda, 2 – Lví fontána, 3 – kolonáda, 4 – vstup na vyhlídku na kolonádě, 5 – fontána Tritonů, 6 – bludiště, 7 – Pstruží bazény, 8 – kuželna, 9 – Jahodové kopečky, 10 – voliéra, 11 – Studený skleník, 12 – Čestný dvůr, 13 – Teplý skleník, 14 – Holandská a Pomerančová zahrada

Ornament z rostlin na Janákové parteru

Boskety, broderie, labyrinty

Tvarované stěny rozdělují plochu květnice na drobnější prostory, jakési zahradní pokoje, kterým se říká boskety. Původní význam francouzského slova bosquet je les, v zahradním umění se tak nejdříve nazývala skupina stromů s geometricky tvarovanými korunami, později se tento název vžil i pro prostor dřevinami pouze ohraničený. Do bosketů bývaly v zahradě umísťovány nejrůznější atrakce – sochy, fontány, zajímavé rostliny aj. V Květné zahradě jsou jejich náplní většinou pravidelné záhony dekorované broderií.

Členitost bosketů, broderií a labyrintů je zřejmá z leteckého snímku.

Broderie je francouzský výraz pro výšivku a ornamenty, vysázené na záhonech ze stálezelených keřů zimostrázu, svými tvary opravdu připomínají bohatou výšivku. V těchto typech záhonů se květiny používaly jen zřídka, barvu do nich vnašel podklad z kamínků, cihlové drtě, barevných písků, mušlí, drceného uhlí, ... V Květné zahradě je využíván bílý mletý vápenec, červená antuka nebo jsou ornamenty vysazeny přímo v trávniku. Středu dvou velkých čtvercových bosketů dominují sochy Zápasníků, pravděpodobně ztvárňující některé z činů báje hrdiny Herkula. Další dvojice bosketů čtvercového půdorysu ukrývá labyrinty. Jejich předobraz je nutné hledat v antickém bájesloví. Na ostrově Kréta nechal král Mínos zbudovat složitou stavbu – labyrint – v jehož středu věznil netvora Minotaura. Ten za potravu vyžadoval lidské oběti, které byly na ostrov posílány z Athén. Kdo vstoupil do labyrintu, již nebyl schopen najít cestu ven a zahynul. Syn athénské krále Théseus se rozhodl netvora zabít.

Podařilo se mu to a, díky niti od princezny Ariadny, našel i cestu ven z labyrintu. Filozofové vykládají toto podobenství také jako vnitřní soubor člověka s dobrem a zlem. Každý hledá cestu ven z labyrintu zla pomocí nitě svého rozumu a citu. Od středověku se tento motiv objevuje v sakrální architektuře a dalších uměleckých oborech jako upomínka na důležitost neustálého hledání správné cesty v životě i ve víře.

V zahradním umění se k vytváření labyrintů využívají různé vysoké tvarované živé ploty. V Květné zahradě můžeme najít labyrint kruhového i čtvercového půdorysu. Výška jejich plotů vychází ještě z renesanční tradice, kdy ploty nepřevyšovaly člověka, labyrinty z vysokých tvarovaných stěn patří až do vrcholně barokních zahrad. Kavalír zde dobře viděl středový bod, ke kterému mířil, případně dámu, kterou se snažil dosáhnout. Tomu, aby nerespektoval ploty a prostě se mezi nimi prosmykl, mu bránily trny a pichlavé větvičky keřů, ze kterých bývaly tyto labyrinty vysazeny. V Květné zahradě byly původně použity hlohy a doule. Nyní jsou oba tyto obrazce vysazeny z habrů a neukáznění návštěvníci je snadno poškodí, když si snaží zkrátit cestu.

Cesta k Pstružimu rybníčku ve štěpnici.

Štěpnice

Stinné stromové loubí na příčné ose zahrady tvoří předěl mezi již popsanou květnicí a štěpnicí před námi. V současné době není štěpnice v dobrém stavu, protože zde nebyla provedena obnova, kterou prošla v minulosti květnice. Původně to byl neméně reprezentativní prostor. Hlavní podélná osa dělí její plochu na dvě shodně upravené části. Nacházely se zde tzv. Pstruží rybníky, Jahodové kopečky, ovocné stromky a kuželna.

Ve Pstružích rybníčcích, uměle vyhloubených bazénech čtvercového půdorysu, se navzdory pojmenování chovali kapři, protože pro pstruhu zde byla málo průtočná voda. V jejich středu se nacházel vodotrysk se sochami Nymfy a Tritona. Bazény byly ohraničeny žlutě natřenou dřevěnou balustrádou a ke hladině vedla dvojice schodišť, která dovolovala vstoupit na loďku. Okružní pěšinu lemoval nízký plůtek a rohy bazénů byly zdůrazněny čtveřicí soch neznámého námětu. Tento stav nám zachycují nejen rytiny z konce 17. století, ale potvrdil jej také archeologický výzkum provedený v roce 2009. Výzkum přinesl i zajímavé údaje o konstrukci bazénů. Jejich stěny byly vyskládány z plochých kamenů a ukončené třemi řadami pečlivě opracovaných kvádrů. Izolaci bazénu zajišťovala přes metr mocná jílová vrstva,

kteřá je stále funkční. Přesto, že dnes Pstruží rybníky nemají přívod vody, drží se v nich dešťová voda, dokud se neodpaří.

Za rybníčky se tyčí Jahodové kopečky. Kopečky bývaly přístupné po dřevěných schodištích a jejich svahy bývaly porostlé jahodami, nesoucími nejen náboženskou symboliku, ale poskytující i lahodné osvěžení. Dnes vede na vrchol okružní pěšina lemovaná tvarovanými plůtky. Předobrazem pro jejich vybudování mohla být bájná hora Parnas, na kterou dle Ovidiových proměn vystoupila bohyně Pallas, aby si poslechla virtuózní hru na hudební nástroje devíti sester, neposkrvněných panen; nebo báje o Babylonské věži či hoře Olymp. Kopečky měly původně na svém vrcholu umístěny dřevěné vyhlídkové pavilony, z kterých se otevřel pohled jak na zahradu, tak do okolní krajiny a na město s jeho zámekem a kostely.

Jahodový kopeček.

Plocha štěpnice, jak název napovídá, byla osázená štěpy tedy ovocnými stromy. Jednalo se o sbírku tehdy nejlepších známých odrůd ovoce, které si nechal biskup Karel dovézt především z Itálie a Rakouska. Ovocné dřeviny se na těchto plochách pěstovaly až do 70. let 20. století a počítá se s jejich opětovným vysazením. Další atrakcí štěpnice byla kuželna. Nejednalo se o stavbu, ale o kruhový prostor uprostřed zelených stěn na hlavní ose zahrady, kde návštěvníci měli připraveny dřevěné kuželky ke hře. Hru mohli sledovat z kamenných sedátek, do kterých byly vyvedeny trysky vodního stroje. S jejich pomocí mohl být návštěvník kdykoli nečekaně postříkán. Kuželnu zdobily sochy šlechtice a šlechtičny, které se nedochovaly, a dnes je zde umístěna socha Diany a Lovce.

Justus van den Nypoort dle Georga Matthiase Vischera, Králičí kopeček, lept, 1691, ze sbírek Muzea umění Olomouc, foto: Markéta Ondrušková.

Ptáčnice, Králičí kopec, bažantnice

V průběhu osmdesátých let 17. století se ke květnici a štěpnici přidružil pás dalších zahradních prostor oddělených od hlavních částí zahrady i mezi sebou navzájem vysokými zdmi. Část byla věnována chovu zvířat. K tomu účelu sloužila, podle Tencalova projektu vystavěná, zděná voliéra oválného půdorysu s četnými okny – ptáčnice. Chovaly se v ní, pravděpodobně především zpěvní ptáci jako kosi, křivonosky, drozdi či hrdličky. Ptáčnice byla umístěna na ostrůvku uprostřed rozměrného bazénu. Ten byl naopak rájem vodních ptáků, jejichž část získal biskup jako dary od svých hostů např. „turecké“ kachny a husy. Okolí ptáčnice bývalo doplněno osmi sochami neznámého námětu, kamennými sedátky a výsadbou ovocných dřevin. Do dnešních dnů zůstal zachován jak objekt ptáčnice, tak domek v ohradní zdi sloužící jako obydlí ptáčníka i bazén a společně čekají na své opětovné oživení. Dalšími ptáky v zahradě byli bažanti. K chovu sloužila stavba bažantího domu obklopená výsadbami nízkých keřů, které poskytovaly ptákům potřebný úkryt. Bažant tehdy patřil k velmi

ceněnému zboží a i pro biskupa bylo obtížné je získat. V roce 1678 pak biskup zakládá další bažantnici v oboře zvané Zámeček a také v oboře Hvězda nedaleko Kroměříže. Poslední zatím nalezená zpráva o chovu bažantů v Květné zahradě pochází z roku 1738, kdy měl vypuknout požár v obydlí „bažantníka“. Na ploše zrušené bažantnice bylo druhé polovině 20. století zřízeno zámecké zahradnictví. Tradice chovu bažantů dnes pokračuje v Podzámecké zahradě.

Mezi ptáčnicí a bažantnicí se nacházela další pozoruhodná atrakce zahrady tzv. Králičí kopec. Jednalo se o kopeček z hlíny s uměle vytvořeným systémem nor. Pomocí vodního stroje umístěného v dutině uprostřed kopce bylo pravděpodobně možné králičky, pro pobavení návštěvníků, z nor vyhnat. V rámci archeologického výzkumu došlo v roce 2009 k odkrytí základů kopce. Jeho průměr činil cca 11 m a konstrukce byla vyztužena zděnými pilíři. Na vrcholu kopce stávala socha bohyně lovu Diany a po obvodu čtyři sochy lovců představující alegorie světadílů – Evropy, Asie, Ameriky a Afriky. Kopeček zanikl pravděpodobně brzy po svém založení a dnes se na jeho místě nachází hospodářské zázemí zahrady. Sochu Diany a jednoho z lovců (alegorie Evropy) lze dnes najít v kuželně.

Čestný dvůr, Holandská a Pomerančová zahrada

Na objekt bažantnice navazovaly v 17. století další zahradní prostory sloužící především k pěstování a prezentaci zajímavých rostlin. Nejprve to byl hospodářský dvůr tvořící zázemí pro zahradnický personál. Následovala tzv. Holandská zahrada, v jejímž středu stála kašna se sochou ležícího vodního boha od Michaela Mandíka obklopená květinovými záhony, na kterých bylo možné obdivovat tehdy velmi populární cibuloviny. V navazující Pomerančové zahradě stály v letních měsících nádoby s rostlinami citrusů, které se v zimě stěhovaly do vyhříváné oranžérie.

Parter před vstupní budovou, domem pro zahradníky.

Byl zde také zřízen záhon tehdy ještě málo známé zeleniny – chřestu. Biskup posílal sazenice svým přátelům spolu s recepty na jeho kuchyňskou úpravu.

Původně měla tato část zahrady asi poloviční šířku než dnes. K jejímu dalšímu rozvoji a rozšíření dochází za biskupa Wolfganga Hannibala Schrattenbacha (biskupem 1711–1738). Ten nechal postavit především dvě nové stavby na přezimování citrusů a v roce 1723 zajistil dodávku květinových cibulí z Holandska v hodnotě 197 zlatých. Existenci dnes již zaniklých staveb potvrdil archeologický průzkum, který v této části zahrady probíhal v letech 2001 a 2002. V jeho rámci byly přibližně ve středu plochy odkryty

základy zděného objektu o půdorysu 45 x 10 m se zbytky systému vytápění složeného ze dvou vyhřívacích pecí s kachlovými kamny a podlahového kanálového topení. Další stavba o půdorysu 45 x 20 m obdobného charakteru byla situována k severní části ohradní zdi.

Dle Soupisu gubernálního prezidia z roku 1822 mělo být v Kroměříži pěstováno 430 pomerančovníků a citroníků. To se však již dostáváme do první poloviny 19. století, kdy proběhly v zahradě výrazné změny spojené především s jejím zpřístupněním veřejnosti. K tomu došlo přičiněním arcibiskupa Maxmiliána Josefa Somerau-Beeckha (arcibiskupem 1837–1853). Jako hlavní vstup do zahrady přestává být používán průchod v kolonádě, nahradila jej brána v prostoru původního hospodářského dvora, ležící na příčné ose zahrady blíže k městské zástavbě (současný vstup do zahrady). Přeměnou části hospodářského zázemí zahrady v reprezentativní prostor byl pověřen ředitel arcibiskupského stavebního úřadu Anton Arche (1793–1851). Podle jeho návrhů vznikl Čestný dvůr vymezený patrovým domem pro zahradníky s arkádovým průčelím a stavbami dvou skleníků. Původní oranžerie nahradila zimní zahrada, tzv. Studený skleník, doplněná na protilehlé straně nádvoří menším

Vstupní parter s Čestným dvorem.

Palmovým skleníkem s výsadbami teplomilných rostlin ve volné půdě. Studený skleník sloužil pouze k zimování rostlin pěstovaných v nádobách, které se v letních měsících umísťovaly do zahrady. Větší část rostlin se vystavila do velké skupiny přímo před skleníkem. Těto skupině se říká „ranžirunk“ a měla sloužit k prezentaci exotických rostlin, které byly považovány za doklad bohatství a významu svého majitele. Během léta se prázdný skleník využíval ke konání kulturních, společenských i osvětových akcí. Svou délkou 80 m a šířkou 15 m býval dlouho největším sálem v širokém okolí.

Palmový skleník.

Studený skleník.

Většina z posledně jmenovaných prostor dnes není zahradně upravena a není přístupná veřejnosti. To by měl změnit v současné době realizovaný projekt Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži. Projekt je finančně podpořen v rámci Integrovaného operačního programu (IOP), připraveného Českou republikou pro čerpání prostředků z fondů EU v období 2007–2013.

Sochy v kolonádě Květné zahrady

Sochy zachycují mytologické a historické postavy dávnověku. Jde o 22 ženských a 22 mužských postav, jejichž jména jsou vytesána na podstavcích soch.

1. HERCULES
Řecký Herakles, největší hrdina antických mýtů proslulý svou neobyčejnou silou a odvahou, za svou statečnost byl po smrti povolán na Olymp mezi bohy.

2. MULA EGIPTIA
Též Hypermnéstra, nejmladší z 50 bájných dcer krále Danaa, která neuposlechla otcova přání a nezabila svého muže Lykea. Odměnou jí bylo šťastné manželství.

3. ARUNGUS
Též Agrus či Agros; toto jméno nosilo více postav z řeckých mýtů, např. stooký pastýř, stavitel lodí pro argonauty nebo několik královských synů.

4. NIOBE
Bájná královská dcera, která porodila 14 dětí, pýchou nad svým štěstím urazila bohyni Létó, která nechala zahubit celou její rodinu. Niobe byla proměněna v kámen.

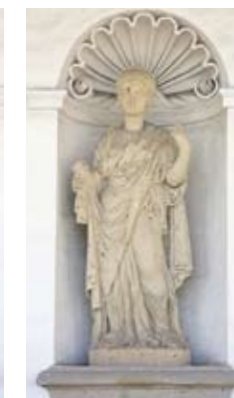
5. APOLLO
Apollon byl mocným řeckým bohem slunečního svitu, života, pořádku, věštby, básnictví a hudby, ale také války, ochráncem cest, lesů a stád před dravou zvěří.

6. MEDULLINA
Pravděpodobně označení pro mocnou kouzelnici Medeu z řeckých mýtů, která pomohla lásonovi získat zlaté rouno, ale později proslula mnoha krutými činy.

7. POPA
Toto označení bylo pravděpodobně odvozené od latinského populares – „naklonění lidu“, tzv. populárové byli politici prosazující více práv pro prostý římský lid.

8. AGRIPPINA
Lze najít mnoho slavných žen tohoto jména, nejznámější jsou asi Julia Agrippina, matka císaře Caliguli, či její dcera, matka císaře Nerona, která otráвила svého manžela.

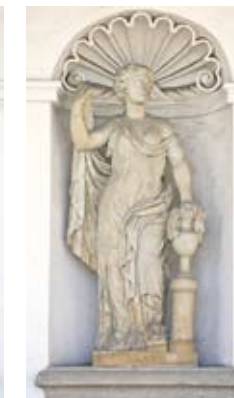
9. FAUNUS
Římský bůh plodnosti polí a stád dobytka, v lesích míval své věštinny. Později se v bájích začalo mluvit o více Faunech podobných řeckým satyrům a Panům.

10. MELPOMENE
Múza Pěvkyně – bohyně tragédie (dramatického umění). Múzy, dcery boha Dia, patronky věd a umění.

11. FLAMEN
Zástupce římských stavů – obětník (kněz); ve starověkém Římě bylo ustanoveno 15 obětníků, z nichž každý měl za úkol uctívání jednoho z hlavních bohů.

12. VENUS
Venuše (půvabná) byla římskou bohyní jara, později si ji lidé ztotožnili s řeckou bohyní lásky Afrodítou. Bůžkem lásky byl také její syn Amor.

Řazení soch na kolonádě ve směru prohlídky zprava doleva

44 43 42 41 40 39 38 37 36 35 34 33 32 31 30 29 28 27 26 25 24 23

22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

13. BACCHUS

Tento bůh úrody, vína, ovocných stromů, jara, blahobytu a dárce uvolnění byl v řecké mytologii nazýván také jako Dionysos.

14. CASSANDRA

Bájná dcera trojského krále Prima, oplývající krásou a věšteckými schopnostmi, kterými ji obdařil z lásky bůh Apollon.

15. EQUES ROM TRIUMPH

Zástupce římských stavů – jezdec (voják na koni); vedle senátorů další velmi vážená a zámožná vrstva starořímské společnosti.

16. SABINA

Pravděpodobně Svatá Sabina († 126 n. l.), zámožná a krásná občanka starověkého Říma, usmrcená pro svou křesťanskou víru, patronka Říma, žen a dětí.

21. AUGUSTUS

První římský císař Oktavián-Augustus (63 př. n. l.–14 n. l.), nástupce Caesarův, schopný a rozvážný vojevůdce, jehož heslem bylo „Spěchej pomalu“.

22. MINERVA

Římská bohyně moudrosti, která učila lidi řemeslům. Později jí byly připisovány i další vlastnosti jejího protějšku, řecké Pallas Athény, bohyně vítězství.

23. AESCULAPIUS

Též Asklepios, řecký bůh lékařství, syn boha Apollona a nymfy Koronidy.

24. URANIA

Múza Nebešťanka – bohyně hvězdářství. Múzy, dcery boha Dia, patronky věd a umění.

17. SENECA MORIENS (umírající)

Lucius Annaeus Seneca (4 př. n. l.–65 n. l.), římský filozof, dramatik, básník a politik, který byl svým žákem, císařem Neronem, přinucen k sebevraždě.

18. LIVIA

V historii lze najít několik slavných žen tohoto jména, např. dceru prvního římského císaře Augusta.

19. CIVIS ROM TRIVMPH

Zástupce římských stavů – občan; občanství římského státu získávaly manželské děti nebo dospělí za zásluhy o stát, jejich heslem bylo „Civis Romanus sum“ – jsem římský občan.

20. DIANA

Římská bohyně života, měsíčního svitu a ochránkyně žen při porodu. Byla také ztotožňována s řeckou bohyní Artemis, patronkou lovu a zvěře.

25. SACRIFICULUS

Zástupce římských stavů; jednalo se o politickou funkci, jejíž vykonavatelé přinášeli oběť bohům.

26. VENTURIA

Historická osobnost. Byla vzorem uvědomělého mateřství, lásky k vlasti a v historii zmiňována v souvislosti s ženskou emancipací.

27. MERCURIUS

Merkur, římský bůh obchodu a zisku, protějšek řeckého boha Herma, který byl dále ctěn také jako patron poutníků, božský posel a dárce obratné řeči.

28. ERATO

Múza Milostná – bohyně milostné poezie. Múzy, dcery boha Dia, patronky věd a umění.

Řazení soch na kolonádě ve směru prohlídky zprava doleva

44 43 42 41 40 39 38 37 36 35 34 33 32 31 30 29 28 27 26 25 24 23

22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

29. MANCIPIUM Rom

Zástupce římských stavů – otrok; člověk, který postrádal svobodu a další občanská práva, byl prodejním majetkem svého pána.

30. EUTERPE

Múza Utěšitelka – bohyně lyrického zpěvu s flétnou. Múzy, dcery boha Dia, patronky věd a umění.

31. MISENUS

Bájný hrdina, trubač, který vyzval vodního boha Tritona k soutěži v troubení. Triton zvítězil a Misena usmrtil.

32. ATALANTA

Bájná dcera arkádského krále, která byla jako dítě pohozena v lese, vyrostla z ní krásná a silná lovkyně, která se proslavila mnoha hrdinskými činy

37. HERMAPHRODITUS

Pohledný mladík, syn řeckých bohů Afrodity (Venuše) a Herma (Merkura), se dle báje stal oboupohlavnou bytostí, když s jeho tělem splynula vodní nymfa Salmacis.

38. SIBYLLA

Sibylly byly bájně věštkyně boha Apollona působící především v Malé Asii. Jejich jméno bylo odvozeno z latinského slova sibulla – prorok.

39. MARSYAS

Jeden ze satyrů, bájných bytostí z hor a lesů s kozlíma nohama; Marsyas soutěžil s bohem Apollonem ve hře na lyru, prohrál a byl za živa stažen z kůže.

40. JULIA AUGUSTA

Původním jménem Drusilla Livia (*58 př. n. l.), římská šlechtična a manželka císaře Augusta, její syn z prvního manželství Tiberius se stal díky moci své matky císařem.

33. SENATOR Rom

Zástupce římských stavů – senátor; člen senátu, nejvýznamnější instituce římského státu se značnou politickou mocí (z latinského senex – stařec – sbor starších).

34. FLORA

Římská bohyně květů a jara, na jejíž počest byly slaveny veselé slavnosti Floralie. V řecké mytologii byly její obdobou Chloris či Afrodita.

35. ALEXANDER LUDENS

Alexandr Veliký (356–323 př. n. l.) velmi vzdělaný a schopný vojevůdce, který na čas neobyčejně rozšířil hranice svého makedonského království.

36. NYMPHA

Nymfy byly bájně obyvatelky vod (najíady), lesů (dryjády) a hor (oreády) podobné našim vílám, lidé je uctívali jako průvodkyně a rádkyně bohů.

41. JULIUS CAESAR

Gaius Julius Caesar (100–44 př. n. l.) byl státník a vojevůdce světového významu, díky nadání a skvělé paměti je znám jako významný politik, spisovatel a inženýr.

42. CERES

Římská bohyně úrody, růstu obilí a rolnictví, v řecké mytologii byla její obdobou bohyně Demeter.

43. ACTAEON

Nazývaný též Aktaion, byl bájným řeckým lovcem. Bohyně Diana jej za trest proměnila v jelena, kterého rozsápali lovečtí psi.

44. JUNO

Nejvyšší římská bohyně často ztotožňovaná s řeckou Hérrou, bohyně plodnosti, ochránkyně žen a později celé Římské říše.

Řazení soch na kolonádě ve směru prohlídky zprava doleva

44 43 42 41 40 39 38 37 36 35 34 33 32 31 30 29 28 27 26 25 24 23

22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Co ještě musíte v Kroměříži vidět!

Arcibiskupský zámek a Podzámecká zahrada

Od roku 1998 na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. V minulosti letní sídlo olomouckých arcibiskupů. V mimořádně zachovalém interiéru jsou k vidění historické sály, obrazárna světového významu – nejcněnější obraz Apollo a Marsyas od Tiziana, vzácný hudební archiv, historická knihovna. Sněmovní sál zámku je označován za jeden z nejkrásnějších rokokových interiérů v České republice.

K zámku přiléhá Podzámecká zahrada, park v anglickém stylu se vzácnými dřevinami, drobnými stavbami historické architektury, rybníky a zookoutkem.

tel.: 573 502 011, Sněmovní náměstí 1, www.azz.cz

Biskupská mincovna

Ojedinelá kolekce více než deseti tisíců kusů papežských mincí a medailí, mincí církevních rytířských řádů, medailí církevních bratrstev aj.. Část této jedinečné sbírky najdete také na zámku. Zajímavostí je, že jde

o druhou nejvýznamnější sbírku církevních ražeb na světě, hned po sbírce vatikánské.

tel.: 573 502 011, Na Sladovnách 1491, www.azz.cz

Sklepy – Arcibiskupské zámecké víno

Sklepy jsou součástí kroměřížského komplexu a mají bohatou historii počínající již ve 13. století. Dřevěné sudy, ve kterých víno zraje, mají obsah až 19 100 litrů a nejstarší z nich pochází z roku 1805. Prostory vinotéky ve sklepích i přímo na zámku nabízejí k ochutnávce i k zakoupení všechny druhy zdejších mešních vín.

tel.: 573 336 922, Na Kopečku 1487, www.arcibiskupskesklepy.cz

Muzeum Kroměřížsko

Velký sbírkový fond z oborů archeologie, historie a národopisu Kroměřížsko. Najdete zde i novou, stálou expozici ve sklepeních s názvem Historie ukrytá pod dlažbou města. Součástí muzea je Památník Maxe Švabinského. Vystavena tvorba od počátků až k mistrovským dílům z posledních let života, tohoto kroměřížského rodáka.

tel.: 573 338 388, Velké náměstí 38, www.muzeum-km.cz

Lunety Maxe Švabinského

Původně určeny pro výzdobu Národního divadla v Praze. Umístěny v objektu Hotelu Octárna.

Turistický region

Tento region patří k nejpozoruhodnějším v České republice. Jeho jedinečnost pramení ze spojených čtyř turistických oblastí – Valašsko, Kroměřížsko, Slovácko, Zlínsko a Luhačovicka. Každá oblast vychází ze

své originální identity, která je nezaměnitelná a která nabízí nepřehlednou paletu rozmanitých zážitků. Přijďte je prožít! Poznejte Východní Moravu, poznejte její kouzlo rozmanitosti!

www.vychodni-morava.cz

Roku 2010 vydala Centrála cestovního ruchu Východní Moravy, o.p.s., nositel ceny Destinační management ČR (1993–2010) třída Tomáše Bati, areál Svit, budova 22, 760 90 Zlín

Zpracování: m-ARK Marketing a reklama s.r.o., www.m-ark.cz

Texty: Ing. Lenka Křesadlová PhD., Ing. P. Vaněk (podklady pro popisy soch)

Foto: MGA. Tomáš Marek, m-ARK Marketing a reklama, Markéta Ondrušková, GEODIS Brno.

Náklad 2000 ks. **Neprodejné**, www.rr-strednimorava.cz, www.vychodni-morava.cz